

Recenzii

RAUL DONA, *JURNALUL UNUI MEDIC MILITAR 1917 – 1918, CU ACUARELE ȘI DESENE DE NICULINA DELAVRANCEA-DONA. EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE IULIA VLADIMIROV ȘI VIORICA MILICESCU, EDITURA HUMANITAS, BUCUREȘTI, 2018, 312 P., ISBN: 973-50-6052-7*

Raul Dona (1873 – 1924) a fost fiul generalului Nicolae Dona și al Emiliei Wirt-Pester. De la sfârșitul secolului al XIX-lea și-a început cariera de medic. În 1916, la vârsta de 43 de ani, s-a căsătorit cu Niculina, una dintre fiicele scriitorului și omului politic Barbu Ștefănescu-Delvrancea. Odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, doctorul Dona avea să fie concentrat, ca medic militar. Familia Dona (care între timp „crescuse”, odată cu nașterea fiicei, Niculina), așa cum au făcut sute de mii de alți români, s-a retras în Moldova, în toamna anului 1916. Jurnalul începe cu ziua de 29 ianuarie 1917, dată la care doctorul Dona se afla, împreună cu soția și fiica, la Vaslui.

Că Primul Război Mondial a însemnat pentru toți cei implicați, pentru România în mod special, o imensă tragedie, se știe. Memoriile doctorului Dona sunt încă o mărturie în plus în acest sens. Este de înțeles că autorul raportează, de foarte multe ori, greutățile și ororile războiului punându-se pe sine (și familia sa) în postura celor care au avut foarte mult (ne ferim să spunem cel mai mult!) de suferit. S-ar putea considera chiar că se victimizează excesiv! Lucru, iarăși, de înțeles, dacă avem în vedere că doctorul Dona era o persoană care, privind mediul din care provenea, nu prea cunoscuse greutățile vieții.

Doctorul Dona acordă pagini întregi (probabil cele mai multe din volum) celor mai dragi ființe din viața sa: soția și fiica. Este de netăgăduit dragostea sinceră și necondiționată a acestuia. De aici, grija lui permanentă (poate părea chiar obsesivă) pentru siguranța și sănătatea lor, lucruri greu de asigurat în condițiile vitrege ale războiului. Asistăm la o expunere, uneori exagerată, a sentimentelor de dragoste paternă și... conjugală. Volumul abundă de cuvinte de alint la adresa micuței Niculina (sau Nuni/Ienina): *Ienin dulce și drag, Ienin iubit, pisoiaș cald* etc. etc, dar și a soției: *mama ideală și soția blagoslovită* ș.a.m.d. Raul Dona trece în revistă toate evenimentele, mai mult sau mai puțin remarcabile, din viața copilului său – de la plimbările pe afară, la modul în care era alăptată, cum era schimbată, ce și cum mânca, dacă râdea, plângea, era bolnavă, ce gângurea, ce reacții avea (când se uita în oglindă etc.), când a început să meargă de-a bușilea, când a rostit primele cuvinte... În subsidiar, ne relevă ce se întâmplă cu soția sa, a cărei existență era, în mod evident, indisolubil legată de cea a copilului său.

Doctorul Dona notează, cu lux de amănunte, situația teribilă din spitalele de la Vaslui și Iași (unde avea să fie transferat): aglomerate, friguroase, fără

personal, fără lemne, fără săpun, fără hrană. Adevărate „cuiburi de păduchenie și infecție”, unde nu sunt seringi, nu sunt termometre, nu sunt bandaje septice, unde „holericii sunt ținuți în același pat cu tificii”. Consemnează morțile celor din jurul său – prieteni, rude, cunoștințe sau simplii pacienți, căzuți victime în lupta cu „tifosul complicat cu gangrenele picioarelor”, „comă tifică cu fenomene meningeale”, „tifos hipertoxic” etc. „Azi a murit un biet soldat cu un flegmon de pneumonie căpătat din cauza frigului. Era pansat în pelea goală (flegmonul toracic n.n.), în odaia rece, spălat cu soluții înghețate etc”.

Doctorul Dona găsește și explicații pentru situația dezastruoasă a spitalelor, dar și pentru greutățile pe care trebuie să le îndure în fiecare zi. Toți în jur sunt hoți, speculanți, răi, indiferenți și idiști. Funcționarii sunt niște incompetenți, „ghiftuiți” care „își bat joc de ceilalți”, „viermi cocoloșiți prin gheliruri și cașcavaluri groase”; primarul local e un bandit, un „tâlhăroi” care fură vitele rechiziționate. „Nu există administrație, nu există control, nu e bun-simț”. Speculanții sunt aliați cu cei din administrație. Cine e mai pișicher, mai arivist, mai mizerabil, „ajunge mai onorat și mai departe în cel mai scurt timp”. „Cei mari, puterile ale mari, crapă, se ghiftuie de mâncăruri bune pe la popote și de gheșefturi (de, ca omul!) și se cotlonesc prin curți marțiale, prin stat majoare, prin comisii și para-comisii”. „Cu porci Constantinesci, Taki Ionești, Brătieni, Costinești etc. etc. care nu respectă nimic și nu-și văde decât de interesul lor nu se poate face RRRomânia M, ci pe cea mai mică posibil”. Primarul din Vaslui este „complimentat” pentru că își face case, și-a tras apă curentă numai pentru el și nu face nimic pentru curățenia orașului. La fel și prefectul ,care „habar n-ar nici de județ, nici de drumuri, nici de oraș, nici de spitale”.

Lamentațiile doctorului Dona desigur că sunt grevate pe realitățile crunte ale războiului, realități pe care alții le-au resimțit însă mult mai acut decât el: foamete, frig, boală, speculă, dezinteres pentru cei aflați în suferință, satisfacerea propriilor nevoi și interese înainte de orice... Micimea umană, intrigile mărunte, limbajul plin de insulte sunt elemente cotidiene pe care războiul le duce la cote greu de imaginat. Spre exemplu, pentru doctorul Dona, a nu avea servitori de calitate sau a plăti un preț foarte mare pe produse de strictă necesitate în vreme de război (deși avea banii necesari) reprezintă o adevărată dramă. Este deranjat de „mojiciile proprietarilor unde stăm”; soția sa „se chinuiește cu câte o tâmpită de slujnică care nu știe nimic”; sau „servitoarele sunt două idioate de fete (16 ani), cu patent extragarantat de nonimitație, specimene unice de tâmpenie, rea-voință și obrăznicie idioată”; „servitoarele, 2 brute formidabile, una de 18 și una de 16 ani, țărănoaice urâte și schioambe”. Când găsește o servitoare mai bună, îi află și acesteia un cusur: „cântă foarte agasant pe nas, și cu voce tare și anostă”.

În vreme de război asigurarea celor necesare traiului devine o chestiune problematică. Pentru cineva ca doctorul Dona, care avea și funcție și relații, am putea crede că lucrurile au fost ceva mai simple. Citind cele scrise de Raul Dona, avem o cu totul altă imagine, deși am putea considera (fără teama de a greși) că

avem de-a face și cu destule exagerări. După ce că produsele de bază se găsesc cu foarte mare greutate, au și o calitate îndoielnică: gazul nu arde („plus că trebuie luat cu bon, să umblii după el, să-l aduci în spinare”), pâinea este „mizerabilă și infamă, scârbă infectă”, cartofii sunt degerați, vinul este de fapt o „poșircă”. Pentru carne trebuie „să te înghesui câte 3-4 ceasuri și să ieși zgâriat, plin de păduchi, murdărit și tot fără carne”. Evident toate sunt foarte scumpe. Permanent ne sunt aduse la cunoștință prețurile (de multe ori comparate cu cele „dinainte”): „o cutie de cacao cu 28 de lei care costa 4 lei înainte”; „o jumătate de litră de măslina care costau 80 de bani, costă 9 lei”; cafeaua – 80 de lei kg; peștele afumat – 30 de lei, 400 grame; 4 găini „ieftine” cu 48 de lei („mi le-a adus un om al meu de la spital, trimis expres prin sate”); „o lumânare se vinde pe stradă cu 4 lei bucata și încă lumânare proastă și subțire, din cele mai ordinare”. Omul este un cărcotaș prin definiție. Este convins că există butoaie cu vin și căruțe cu lemne, că bonurile sunt formalități făcute „să exaspereze și plictisească și mai mult pe nenorociții de noi”; chiar și atunci când are prea multă carne (oare câți or fi fost în situația asta!), se plânge că se strică mâncarea și o bâzâie „muștele scârboase”.

Doctorul Dona are o obsesie a speculei. Mai exact a existenței acesteia și o exemplifică de numeroase ori. Nici măcar în momentele tragice ale morții socrului său, marele scriitor Delavrancea, nu se poate abține să nu-i tragă la răspundere pe „cioclii răpănoși” care i-au pus familia să plătească atât de mult pentru o înmormântare și pe „dricarii hoți și meschini”, care au făcut un catafalc de aspect nemulțumitor.

De foarte multe ori găsim raportarea, în sens negativ, la ceilalți. Aceștia sunt „ghiftuiții”, inclusiv fratele său – „el are popotă, nu se interesează de ale casei, de ale mesei, de masa slugilor, pe când eu trebuie să stau cu ceasurile în piață la înghesuială ca să iau, sau nu, un rasol”; „falsitatea lui este o haină pe care o îmbracă *mutatis mutandis*”. În timp ce unii medici muncesc și își sacrifică viața și nu sunt înaintați în grad, acest lucru se întâmplă cu „protejații”, „politrucii”, „pezevenghii” și „lichelele”. „Mameluci incapabili și grotești”, „nesățioși de hoție”, „nepăsători de răul care-l fac țarei și nouă” sunt aceștia, care au parte de toate bunătățile, spre deosebire de el și familia sa, care trebuie să lupte cu toate greutățile vieții.

Însă doctorul Dona se folosește și el de avantajele meseriei și de relații (de la un pacient primește zarzavaturi, de la altul „o găină, 45 de ouă proaspete și o jumătate de miel”, de la altul o pâine „excelentă”, de la altul un cozonac, altul aduce niște vin, de la un măcelar client primește carne; de la o rudă un coșuleț cu struguri, două pungi de nuci și o cutie de icre moi, de la o cunoștință o varză, o bucată de slănină și o jumătate de iepure; mutarea de la Vaslui la Iași s-a făcut în urma intervenției socrului său, care era ministru al Industriei și Comerțului).

Când este trimis cu o ambulanță pe linia frontului (pentru că a pălmuț un alt medic), consideră că este un „urgisit” al sorții. Desigur, ne spune doctorul

Dona, a fost îndreptățit să-l bată. Face o adevărată tiradă a nevinovăției și justiției acțiunii sale, aducând și argumente de genul „alții fac asta mereu și scapă” ... și desigur, ticăloșii, nenorociții, embuscați, idioții... A stat vreo opt zile undeva în apropierea frontului (prin județul Vrancea) și a „scăpat” (evident, în urma unor intervenții – chiar el a „vorbit” cu dr. Cantacuzino, șeful Serviciului Medical), considerând că „nu o să pot niciodată să mă răzbun îndestul pe mizerabilii care m-au nedreptățit și făcut să sufăr atâta”.

Atunci când intervin mutările la un alt spital, sunt percepute, fără excepție, ca niște evenimente tragice. Mai ales că se consideră un excelent organizator, care a făcut ordine pe unde a fost, și trebuie să o ia de la capăt în alt loc. „Azi dimineață mi-a venit o plească cât o flească. Am fost mutat la Socola, la 7 km de Iași, la un spital de chirurgie, ca șef la un serviciu cu 600 de paturi, într-o harababură românească (...) Ce mă așteaptă, Doamne, Doamne! Nu am nici cu ce mă duce acolo, căci spitalul n-are trăsură”.

Sunt destul de multe referințe și la aspecte politice și militare ale vremii. Realitatea este amestecată cu informații cu parfum de bârfă (sau de zvon, în cel mai bun caz). Doctorul Dona ne pune la curent care, ce și cum a furat, cum își bat politicienii joc de popor, ce amante și-au luat, ce învârteli, ce „porcării” au mai făcut. Că unul a furat căruțe întregi cu lemne, altul a făcut să „dispară” sute de kilograme de alimente, altul mănâncă numai pâine albă, altul a trimis nevastei zeci de cutii de pesmeți, unii mănâncă numai eclere la desert, primarul a transformat vagoane întregi de zahăr în bomboane și caramele pe care le vinde la prețuri de speculă; „Averescu e cam deocheat din trecut, pe când vindea cu 5 lei pușca românească prin jidani samsari”, „Riga (regele Ferdinand) se ține numai de curve și coniacuri (...), face semne de la fereastră la cocote”, Take Ionescu a primit 800.000 de lei pentru a convinge presa să scrie de bine despre Rusia, Goga este „cântăreț de comandă pe orice strună, pribeag (după colaci) din Ardeal”.

Doctorul Dona notează și aspecte legate de trădarea lui Crăiniceanu, degradarea generalului Socec, procesul generalului Cocorăscu (puse în balanță – uite ăla ce grozăvie a făcut și a scăpat, ăsta a făcut ceva mai puțin grav, având și circumstanțe atenuante, și l-au degradat/trimis la pușcărie).

Referințele la situația de pe front sunt destul de generale și sunt făcute mai ales din perspectiva gândului la ceea ce se va întâmpla cu el și cu familia sa. În iulie 1917, când românii începeau luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, doctorul Dona se gândește că va rămâne la Iași atunci când vor veni nemții (pentru că o victorie a acestora era inevitabilă) și chiar consideră că ar fi bună niște rigoare germană. Despre unirea Basarabiei sunt doar vreo câteva rânduri. Sunt mai multe pagini care au ca „fundal” negocierile pe pace cu Puterile Centrale, încheierea tratatului, în primăvara anului 1918, fiind prilejul pentru a analiza cum va arăta viața după revenirea la București.

Zeflemeaua și batjocura sunt arme foarte des folosite de doctorul Dona, de care nici măcar familia regală nu scapă. Regina Maria vizitează spitalele ca să-și câștige popularitate. „Grea e și slujba de regină. Câte guri împuțite nu i-au sărutat mâna”. Iar despre regele Ferdinand, pe fondul negocierilor cu germanii, de la începutul anului 1918: „mare șarlatanie mi se pare că se mai ascunde și sub aspectul maaaaaaarelui și buuuuuuuului român”. Aceste cuvinte despre aceeași regină care, la moartea lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea (boala și suferința acestuia sunt prezentate pe larg în paginile jurnalului), a venit personal pentru a aduce flori și a prezenta condoleanțe familiei îndoliate. Și totuși, Dona nu are nicio rețineră în a accepta alimente de la cea care „își dă mânușa sau mâna la pupat oricui și recoltează ceva pentru vanitatea ei”. Chiar și despre doctorul Cantacuzino, aflat într-o inspecție, spune că a venit ca să se afle în treabă (i se dă „praf în ochi”; nu este în stare să facă observații legitime pentru că a fost ospătat și lingușit de prefect).

Când ia pe cineva în colimator, doctorul Dona îi poartă „sâmbetele” mult și bine. Este cazul unei doamne, soție de politician, cu care a avut o serie de neînțelegeri. Aceasta apare în diferite momente ale narațiunii, pe parcursul unei bune părți a jurnalului, fiind numită „bivoliță antropofagă”, „nana Caca”, „Kakanaky”, „Kakanimi”, „Cacachichi”, „Kakapipi”, „bestia de Kikicaca”, „Kakapișnița veninoasă și ordinară, cămilă turbată și hodorogită”, „scroafa de Madam Kiki”.

Cartea nu este recomandată celor cu stomacul sensibil, pentru că autorul are destule intervenții în care prezintă, aș putea spune prea descriptiv, anumite „peisaje” cu care intră în contact (vizual, tactil sau olfactiv). Un singur exemplu: „la unicul closet e o murdărie fenomenală, atât baba de 95 de ani cât și ceilalți fac pe delături, pe jos, și șterg cu talpa, cărându-l (pe ăla gros) pe sală, și noi, forțamente, trebuie să-l mai terciuim prin întunerecul sălii, și soldatul îl ia și el pe tălpi și-l șterge prin odaie (...) Ștergători de picioare nu se află, pe scara comună e o murdărie ecoeurantă, zace câte o flegmă cât ficatul, câte o murdărie pe treaptă, până se pulverizează, și-i înghițim tot noi praful în care s-a transformat”.

Pata de culoare (la propriu): jurnalul are numeroase ilustrații, cuprinzând acuarele și desene realizate de Niculina Delavrancea-Dona, care, majoritatea, o reprezintă pe fiica doctorului Raul Dona.

Dr. Cornel Constantin Ilie